

СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ТА ПІДТРИМКИ ДІТЯМ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Юлія Шевченко

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

Статтю присвячено висвітленню проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями слуху за умов їхнього навчання. Визначено сутність психолого-педагогічного супроводу дітей із порушеннями слуху від різних авторів, що передбачає об'єднання зусиль та узгодження дій працівників освітнього закладу (педагогів, психологів, медиків тощо) задля активної взаємодії з дітьми з різними порушеннями розвитку та батьками з урахуванням їхніх можливостей. Психолого-педагогічний супровід дітей із порушеннями слуху визначається як комплексна система заходів з організації освітнього процесу в освітньому закладі, яка включає в себе створення необхідних умов для підтримки й допомоги їхнього особистісного розвитку шляхом надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг. У статті обґрунтовано актуальність досліджуваної теми. Розглянуто особливості комплексного супроводу дітей з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання. Проаналізовано умови, необхідні для успішної адаптації дітей цієї категорії. Розроблено ряд рекомендацій щодо процесу навчання та адаптації дітей з порушеннями слуху.

Resume:

Shevchenko Yuliia. Modern technology for providing help and support to children with hearing disabilities.

The article is devoted to the reflection of the problem of psychological and pedagogical support of children with hearing impairment under the conditions of their education. The essence of psychological-pedagogical support of children with hearing impairments by different authors has been determined, which involves the joining of efforts and coordination of educational institution employees (teachers, psychologists, doctors, etc.) for active interaction with children with various developmental disorders and their parents, taking into account their capabilities. The analysis, synthesis, classification and generalization of general and special psychological-pedagogical literature was carried out to determine the features and develop recommendations for psychological-pedagogical support of children with hearing impairments in the conditions of inclusive education. Psychological-pedagogical support of children with hearing impairment is defined as a complex system of measures for the organization of the educational process in an educational institution, which includes the creation of the necessary conditions to support and help their personal development through the provision of psychological-pedagogical and correctional-developmental services. The article substantiates the relevance of the topic under consideration. The peculiarities of complex support of children with hearing impairments in the conditions of inclusive education are considered. The conditions necessary for the successful adaptation of children of this category have been analyzed. A number of recommendations have been developed regarding the process of learning and adaptation of children with hearing impairments.

Ключові слова:

інклюзивна освіта, психолого-педагогічний супровід, діти з порушеннями слуху, туговухість, супровід.

Key words:

inclusive education, psychological and pedagogical support, children with hearing impairment, hearing loss, support.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні проблема інклюзивної освіти постає досить гостро. Хоча наша держава у питаннях навчання та виховання дітей з особливими потребами та організації допомоги таким дітям, у тому числі в освітній сфері, приєдналася до міжнародних спільнот, ратифікувавши важливі нормативно-правові документи, проте розгалуженої якісної системи інклюзивної освіти наразі ще немає.

Реалізація освіти для дітей з особливими потребами в Україні – складне й неоднозначне завдання, що вимагає подальшого вивчення та вдосконалення. За умов інклюзивного навчання психолого-педагогічний супровід здійснюється відповідно до розробленої фахівцями програми розвитку дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця тема ставала предметом дослідження багатьох педагогів та психологів. За визначенням О. Єрмоєнко, супровід – це різноманітна система, у якій можна виокремити форми роботи, спрямованість, предмет та об'єкт (Гацоева, 2014). У загальному розумінні супровід визначається як технологія взаємодії суб'єктів, навчальний процес, а отже, він базується на суб'єкт-суб'єкті – партнерстві

вчителя і дітей, психолога і дітей, батьків і дітей, вчителя і соціального працівника тощо.

Вчені визначають основу такого супроводу, котра проявляється у тому, щоб:

- рухатися разом з дитиною на її життєвому шляху;
- практикувати організацію співпраці з дитиною, спрямовану на її самопізнання, шукати шляхи самоуправління внутрішнім світом;
- реалізовувати цілісний процес допомоги дитині, її родині та вчителям, заснований на збереженні максимальної свободи та відповідальності предмету розробки для вибору вирішення актуальної проблеми;
- проводити особливу культуру підтримки та допомоги дитині у вирішенні завдань її виховання, навчання, розвитку, соціалізації, збереження та зміцнення здоров'я, захисту її прав (Єрмоєнко, 2012, с. 49).

Психолого-педагогічний супровід – сучасна технологія надання допомоги та підтримки дітям із особливими потребами. Загальні питання сутності педагогічної підтримки та педагогічної опори розглядаються у працях Л. Бережнкової, В. Богословського, О. Газман, Н. Михайлова, Н. Крилова, Т. Сорочан, С. Юсфін та інших.

Аналіз наукової літератури та власні спостереження повною мірою дозволили виокремити особливості цього поняття.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття змісту та розробка рекомендацій, щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порушенням слуху вважається таке порушення слухових функцій, при якому не виявляється ознак покращення як самостійного, так і в результаті лікування. Категорія дітей із порушеннями слуху є вкрай неоднорідною, адже такі порушення можуть бути як вродженими (такими, що обумовлені генетичним фактором чи хвороботворними впливами на плід під час вагітності (інтоксикація плода)), так і набутими (часто бувають наслідком запалень середнього чи внутрішнього вуха чи пошкодження слухового нерва). Порушення слуху можуть бути спричинені гострими інфекційними захворюваннями, до яких належить менінгіт, кір, скарлатина, а також окремі форми грипу. Шкідливий вплив на слух дитини можуть мати й лікарські засоби, такі як стрептоміцин, хінін та ін.

Така диференціація осіб, які мають порушення органів слуху, тісно пов'язана з практикою побудови педагогічних типологій дітей із порушеннями слуху.

Тугоухість – стійке зниження слуху, у якому можливе самостійне накопичення мінімального мовного запасу на основі залишків слуху, що збереглися, сприйняття мови хоча б на близькій відстані від вушної раковини. За даними аудіометрії – це виявлення зниження слуху на рівні менше ніж 80 децибелів. Основний критерій визначення ступеня тугоухості – ступінь зниження слуху області мовного діапазону (від 500 до 4000 Гц). Згідно міжнародній класифікації порушень слуху виокремлюють:

- 1 ступінь тугоухості – зниження слуху не перевищує 40 дБ;
- 2 ступінь – від 40 до 55 дБ;
- 3 ступінь – від 55 до 70 дБ;
- 4 ступінь – від 70 до 90 дБ;
- Зниження слуху більше 90 дБ визначається як глухота (Михайленко, 2023).

Діти з вадами слуху потребують значної допомоги (слухопротезування, реабілітації, терапії, спеціальні методи навчання тощо). Зазвичай підтримка має два напрямки:

- медичне втручання для усунення або мінімізації фізичних причин втрати слуху та підбір підсилувальних засобів;

- мінімізація освітніх і психологічних наслідків втрати слуху (спеціальна освіта, спеціальні методи навчання, спеціальні послуги).

Втрата слуху або глухота не впливають на інтелект або здатність людини до навчання. Проте діти з вадами слуху зазвичай потребують певної освітньої допомоги, щоб покращити свій досвід навчання. До цих послуг належать:

- систематичні заняття з розвитку мовлення та слуху з фахівцем;
- використання системи звукопідсилення;
- послуги перекладача для дітей, які використовують жестову мову;
- зручне місце в класі (щоб можна було читати по губах);
- фільми з субтитрами;
- допомога людини, яка буде записувати для дитини інструкції, щоб вона їх правильно і повністю виконувала;
- навчання шкільного персоналу та однолітків альтернативним методам спілкування;
- поради/наставництво.

До того ж, для дітей з особливими освітніми потребами має бути створений психолого-педагогічний супровід. «Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами – це взаємоузгоджена комплексна діяльність колективу спеціалістів і батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєння знань, умінь і навичок, успішна адаптація, реабілітація, її самореалізація та інтеграція в суспільство» (*Психолого-педагогічний супровід...*, 2018). Склад бригади, мета, завдання, принципи діяльності та організація роботи кожного учасника регламентуються «Примірним положенням про бригаду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої та дошкільної освіти» (*Там само*). Група підтримки складає індивідуальну програму розвитку дитини. ІПР погоджується батьками та затверджується керівником навчального закладу.

В індивідуальній картці супроводу вказується основна особиста інформація про дитину. Учитель знайомиться з історією дитини і починає вести щоденник педагогічних спостережень за кожним учнем, в який заносяться короткі відомості про дитину, діагноз, анамнез, її досягнення, успіхи, порушення поведінки, реакції на ті чи інші події. З метою покращення розвитку слухового сприймання учня з порушенням слуху, батькам також рекомендовано вести «слуховий щоденник», у якому вдома слід відзначати новий

звук, який почула дитина, та реакцію на нього. Отже, важливою частиною психологічної підтримки дитини з особливими освітніми потребами є батьки.

Психолого-педагогічний супровід є однією з трудових функцій педагога-психолога, яка включає як діагностику, корекцію, профілактику, так і формування навичок самоприйняття, самоцінності, самопідтримки тощо. Це пов'язано з потребою створення умов повномірному процесу розвитку особистості.

У понятті супроводу йдеться про метод, який гарантує створення умов для затвердження людиною найбільш прийнятних рішень у різноманітних обставинах життєвий вибір. Для встановлення права незалежного вибору різноманітних альтернатив формування особистості потрібно навчити людину робити

вибір, допомогти їй зрозуміти сутність проблемної ситуації, а також розробити план вирішення та здійснити перші кроки.

Виходячи з аналізу різних точок зору, психолого-педагогічний супровід можна визначити як сукупність деяких дій людини, внаслідок яких буде створено певні умови, завдяки яким будуть можливі розвиток та становлення особистості.

Ціль психолого-педагогічного супроводу дитини в освітньому процесі представлена як створення процесу розвитку дитини у середовищі. Для ефективної реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами спеціалістом використовуються напрямки супроводу, що подані на рис. 1.

Рис. 1. Види діяльності під час здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини

Психолого-педагогічний супровід спрямований на створення соціально-психологічних умов успішного розвитку та навчання кожної дитини. Завдання психолого-педагогічного супроводу визначаються залежно від рівня розвитку дитини, її особливостей, ступеня та рівня освіти.

Психолого-педагогічний супровід дитини дозволяє сформуванню у суб'єкта супроводу нову життєву якість – адаптивність, тобто вміння без допомоги інших добиватися відносного балансу у взаєминах із собою та оточуючими як у позитивних, так і в неочікуваних життєвих ситуаціях (*Про затвердження примірного положення...*, 2018).

Систематичний психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями слуху в процесі їхнього навчання у загальноосвітній школі є неодмінною умовою для реалізації особливих освітніх потреб, формування повноцінних життєвих компетенцій.

Комплексний супровід – це професійна система діяльності групи спеціалістів,

спрямована на створення психолого-педагогічних умов для успішного навчання та розвитку дитини, незалежно від рівня її освіти.

Система комплексного супроводу характеризується такими особливостями:

- пріоритетністю інтересів дитини та дотримання гарантованих прав батьків;
- супровід здійснюється спеціально підготовленими спеціалістами різних профілів;
- зв'язок під час переходу дитини з одного освітнього ступеня на інший;
- незалежність та автономність у роботі кожного фахівця з дотриманням принципу послідовності та наступності під час допомоги дитині.

Психолого-педагогічний супровід характеризується принципами системності, комплексності, інтегративності, пріоритету особливих потреб дитини, безперервності тощо.

Перед реалізацією супроводу дитини з порушеннями слуху важливо визначити її індивідуальний освітній маршрут та розробити

програму корекційної допомоги. Під час складання програми повинні враховуватися: ступінь втрати слуху; рівень розвитку мовлення; рівень розвитку лексико-граматичної сторони; рівень розвитку комунікативних навичок; здатність засвоєння дитиною навчального матеріалу; рівень розвитку психічних процесів тощо (Михайленко, 2023).

Крім цього, вчителі та психологи, які працюють з дітьми з порушеннями слуху, повинні знати вимоги до роботи з будь-якою апаратурою, що використовується. Педагоги мають правильно визначати її місце та значимість в освітньому процесі. Слід зазначити, що для підвищення ефективності процесу навчання не тільки вчителі, а й учні повинні вміти працювати зі звукопідсилювальною апаратурою. Необхідно своєчасно познайомити учнів із правилами роботи з апаратурою та навчити нею користуватися.

Індивідуально для кожної дитини необхідно вибрати відповідний режим посилення з урахуванням його залишкового слуху за результатами аудіометричного обстеження. Режим посилення не має бути максимальним та однаковим для всіх.

Відразу після адаптаційного періоду на початку навчального року дітей потрібно познайомити з правилами дбайливого ставлення до кнопок на панелі керування, до дротів та інших частин звукопідсилювальної апаратури.

Перед включенням апаратури в мережу вчителі повинні переконатися, що всі регулятори гучності та зворотні мікрофони вимкнені.

Стаціонарна звукопідсилювальна апаратура колективного та індивідуального користування вмикається перед уроком.

Також до уроку перевіряється робочий стан всіх мікрофонів та навушників (*Там само*).

Отже, серед основні рекомендації фахівцям, які навчають дітей із порушеннями слуху, можна виокремити такі:

- Обізнаність фахівця щодо зменшення слухової чутливості кожного з вух дитини (щоб опинитися на стороні вуха з меншою втратою слуху). Фахівець повинен мати можливість налаштувати слуховий апарат або звуковий процесор, мати базові знання про принципи роботи обладнання для посилення звуку і бути в змозі допомогти учню.

- Взаємне положення спеціаліста та дитини має бути таким, щоб учень міг бачити губи вчителя. Розмовляючи з дитиною, яка має вади слуху, важливо дивитися їй прямо в очі і говорити чітко. Деякі діти читають по губах. Слід намагатися стояти так, щоб дитина добре бачила вчителя та його рот і при цьому ніщо не заважало. Доречно використовувати чіткі короткі речення.

- Творчі завдання мають бути представлені письмово.

- Доречно перевіряти розуміння учнями значення слів та фраз.

- Граматичні мовленнєві дефекти (неправильна побудова речень, неправильна координація всередині речень) призводять до обмеження розуміння мовлення та тексту, який читає дитина.

- Слід використовувати якнайбільше наочних матеріалів (демонстраційний матеріал, презентації тощо).

Висновки. Отже, було визначено сутність психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання. Доведено важливість інклюзивної освіти у сучасних реаліях за рахунок створення спеціальних умов для організації навчальної діяльності дітей. Розроблено ряд рекомендацій щодо умов навчання, його проведення та ставлення вчителя до таких дітей. Подальше дослідження спрямоване на розробку діагностичних матеріалів та психокорекційної роботи з дітьми, які мають порушення слуху.

Список використаних джерел

- Гацова, Л. С. (2014). Особливості психомоторного розвитку дітей з вадами слуху. *Вісник Чернігівського національного пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 118 (1), 76–79.
- Єрьоменко, О. А. (2012). *Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу*. URL: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/36/12yoaaep.pdf>
- Михайленко, О. С. (2023). *Психолого-педагогічний супровід здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (порушення слуху) молодшого шкільного віку в загальноосвітніх закладах із досвіду роботи*. URL: <https://genezum.org/library/psychologo-pedagogichnyy-suprovid-zdobuvachiv-osvity-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-porushennya-sluhu-molodshogo-shkilnogo-viku-v-zagalnoosvitnih-zakladah-iz-dosvidu-roboty>
- Про затвердження примірного положення про команду*

References

- Gatsoeva, L. S. (2014). Peculiarities of psychomotor development of children with hearing impairment. *Herald. Chernihiv National Ped. University Series: Pedagogical sciences. Physical education and sports*. 118 (1), 76–79. [in Ukrainian]
- Eriomenko, O. A. (2012). The essence of pedagogical support of the educational process. URL: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/36/12yoaaep.pdf> [in Ukrainian]
- Mykhaylenko, O. S. (2023). Psychological and pedagogical support of students with special educational needs (hearing impairment) of primary school age in general educational institutions based on work experience. URL: <https://genezum.org/library/psychologo-pedagogichnyy-suprovid-zdobuvachiv-osvity-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-porushennya-sluhu-molodshogo-shkilnogo-viku-v-zagalnoosvitnih-zakladah-iz-dosvidu-roboty> [in Ukrainian]

психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. (2018). Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>

Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології: навчально-методичний посібник. (2018). І. О. Луценко (Наук. ред). Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова. 213 с.

Шевченко, Ю. М. (2016). Використання інтерактивної гри в умовах навчання дітей з особливими потребами в початковій школі. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституціоналізації до інклюзії*. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». С. 360–363.

Dubiaha Svitlana, & Shevchenko Yuliia. (2022). The impact of inclusive practices on academic performance in primary school. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 12 (2), 124–127.

Dubiaha, S., Shevchenko, Yu., & Fefilova, T. (2014). Rozvytok tvorchykh zbidnostei maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly u protsesi navchannia u VNZ. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 35 (1), 309–317.

Shevchenko Yu, Zhuravlova Larysa, Taranenko Halyna, & Dubiaha Svitlana. (2020). Students' readiness for the formation of primary schoolchildren's argumentative skill while identifying the real motive of the action. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 10 (1), 100–106.

On the approval of the model regulation on the team of psychological and pedagogical support of a child with special educational needs in an institution of general secondary and preschool education. (2018). Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 609 dated June 8, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti> [in Ukrainian]

Psychological and pedagogical support for education and development of preschool children from families of ATO participants and internally displaced persons: concept, methodology, technologies: educational and methodological manual. (2018). I. O. Lutsenko (Scientific editor). Kyiv: Publishing House of the NPU named after M. P. Drahomanov. 213 p. [in Ukrainian]

Shevchenko, Yu. M. (2016). The use of interactive games in the conditions of education of children with special needs in primary school. *Education of children with special needs: from institutionalization to inclusion*. Vinnytsia: "Planer" LLC. P. 360–363. [in Ukrainian]

Dubiaha Svitlana, & Shevchenko Yuliia. (2022). The impact of inclusive practices on academic performance in primary school. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 12 (2), 124–127. [in English]

Dubiaha, S., Shevchenko, Yu., & Fefilova, T. (2014). Development of creative abilities of the future primary school teacher in the process of studying at a higher educational institution. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 35 (1), 309–317. [in English]

Shevchenko Yu, Zhuravlova Larysa, Taranenko Halyna, & Dubiaha Svitlana. (2020). Students' readiness for the formation of primary schoolchildren's argumentative skill while identifying the real motive of the action. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 10 (1), 100–106. [in English]

Відомості про автора:

Шевченко Юлія Михайлівна

shevchenko_yuliia@mdpu.org.ua

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя, Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2023-31-162-166

Матеріал надійшов до редакції 02. 10. 2023 р.
Прийнято до друку 25. 10. 2023 р.

Information about the author:

Shevchenko Yuliia Mykhailivna

shevchenko_yuliia@mdpu.org.ua

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2023-31-162-166

Received at the editorial office 02. 10. 2023.
Accepted for publishing 25. 10. 2023.